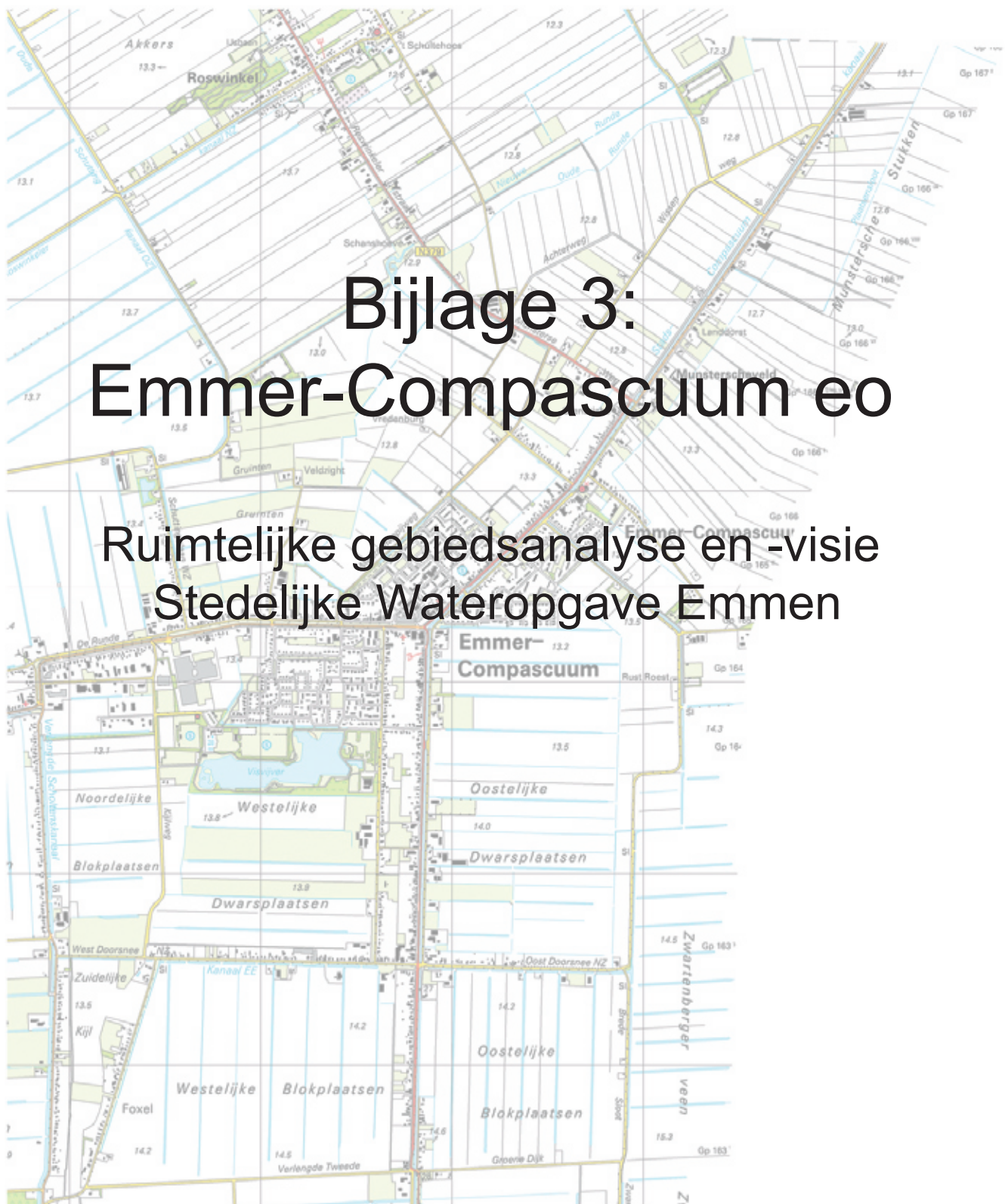

Bijlage 3: Emmer-Compascuum eo

Ruimtelijke gebiedsanalyse en -visie
Stedelijke Wateropgave Emmen

De analyse en gebiedsvisie vond plaats in het kader van het project en de structuurvisie Stedelijke Wateropgave Emmen en is verricht in opdracht van:

Gemeente Emmen, Afdeling ROI
Postbus 30001
7800 RA Emmen

De inventarisatie en analyse is verricht door:

H H v B
Adviesburo voor landschapsinrichting
Mw Drs Ing L.M. Scholtens
Hoogeveenseweg 21
9435 TC Bruntinge
Tel. 0593 552805

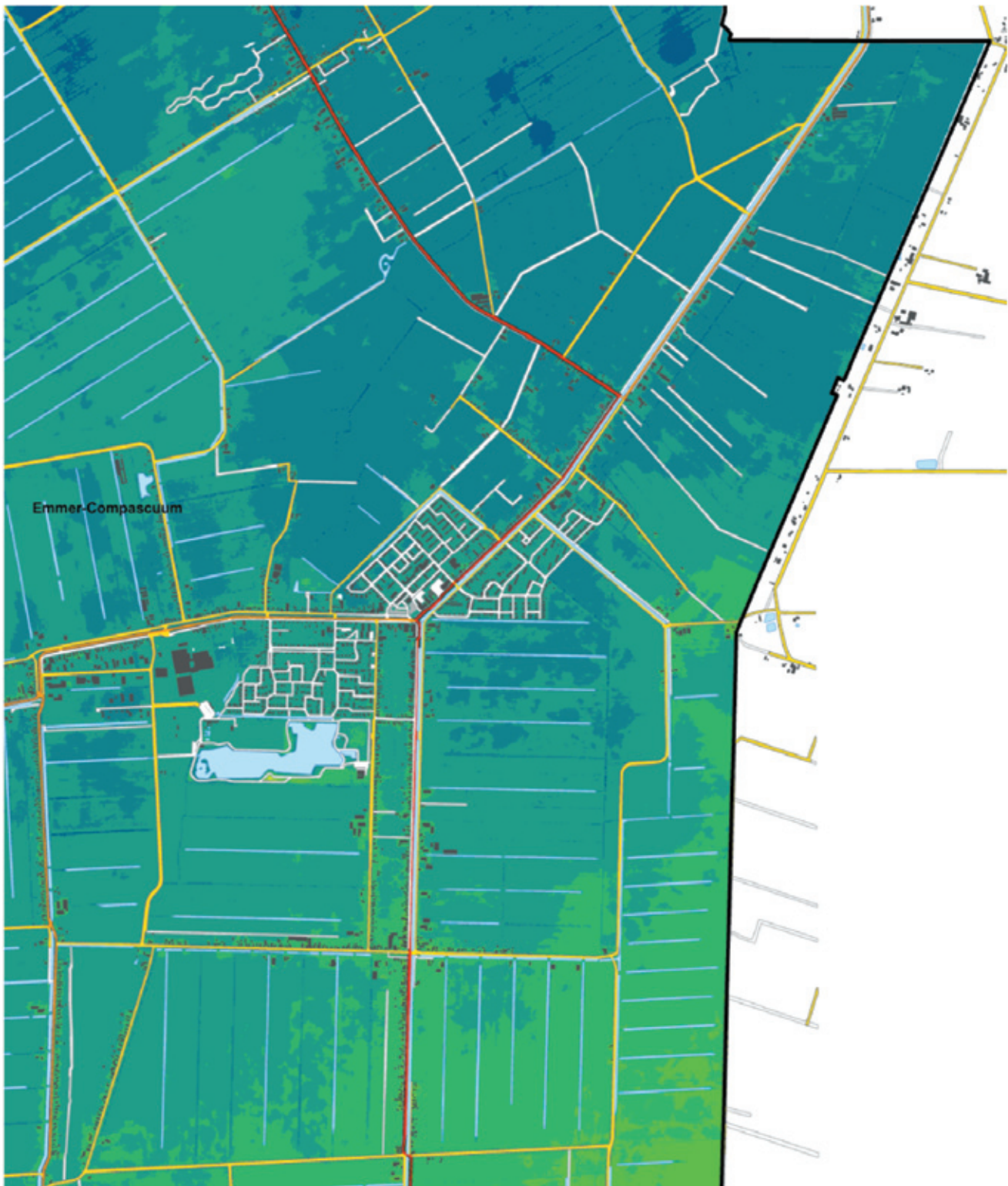
April 2012

Inhoudsopgave

DEEL 1: INVENTARISATIE EN ANALYSE

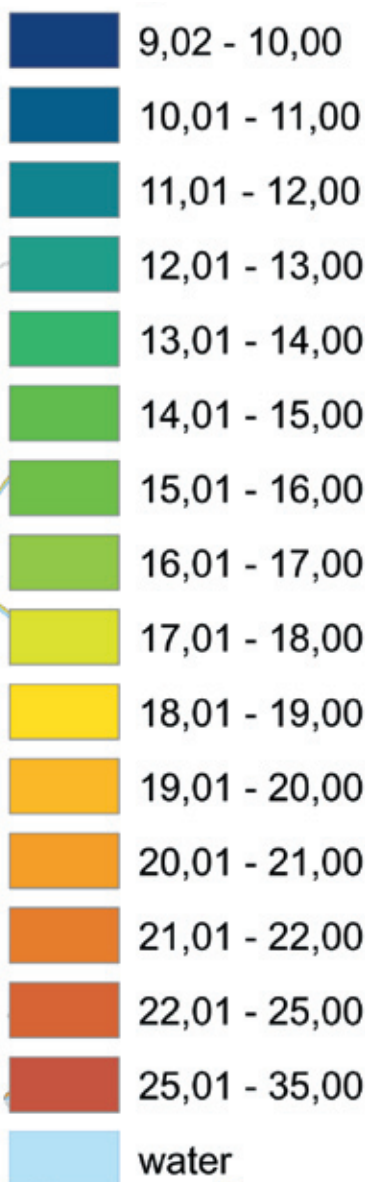
1. De aard- en bodemkundige ondergrond	
1.1 Hoogteligging	5
1.2 Bodem	7
1.3 Ondiepe slecht doorlatende lagen	9
1.4 Kwel en infiltratie	9
1.5 Komvormige laagten	11
2. Archeologische waarden	13
3. Ontginningspatronen in historisch perspectief	
3.1 Algemeen	15
3.2 Periode Middeleeuwen - 1850	21
3.3 Periode 1850 - ca.1900	23
3.4 Periode 1910 - 1935	25
3.5 Periode 1935 - 1955	27
3.6 Periode 1955 - 1965	29
3.7 Periode 1965 - 1975	31
3.8 Periode 1975 - 1985	33
3.9 Periode 1985 - thans	35
4. EHS/EVZ en agrarische natuur	37
5. Vrije tijd en recreatie	37

DEEL 2: RUIMTELIJKE GEBIEDSVISIE SWO	39
--------------------------------------	----

Legenda

AHN

DEEL 1: INVENTARISATIE EN ANALYSE

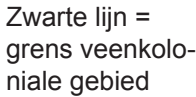
1. Aard- en bodemkundige ondergrond

1.1 Hoogteligging

Emmer-Compascuum en omgeving ligt op een licht glooiend terrein dat richting het noorden afloopt. In het verleden zijn de hoogteverschillen veel sterker geweest. Emmer-Compascuum ligt namelijk vrijwel op de rand van het veenkoloniale gebied, een gebied waar het veen door middel van grootschalige ontginningen is afgegraven en vervolgens geschikt gemaakt voor agrarisch gebruik als bouwland. De gronden ten zuiden van het dorp lagen rond 1900 op circa 17m +NAP. Anno 2005 is sprake van een hoogte van 13,5 à 14m +NAP. Het gebied ten noorden van het dorp maakt geen deel uit van het veenkoloniale gebied. De huidige hoogtes rond 13m +NAP zijn vergelijkbaar met die rond 1900. Voordat het veen is afgegraven heeft het terrein richting het noorden dus sterker afgelopen.

Bijzondere vermelding verdient de beekloop van de Runde. Daar waar de Runde in het veenkoloniale gebied stroomde was niet zozeer sprake van een, aardkundig lager gelegen, beekdal. De Runde, op oude topografische kaarten ook Rundediep of Ruiten Aa genoemd, lag daar namelijk op het veen. Met het afgraven van het veen is hier de oude beekloop dan ook min of meer verdwenen. Ten noorden van het dorp lag de beek niet op het veen maar op 'normale' beekdalgronden. In de afgelopen jaren is zowel ten noorden als ten zuiden van het dorp de voormalige beekloop van de Runde 'hersteld' en heringericht.

Het gebied ten oosten en noordoosten van het dorp kent her en der microreliëf. Hier is sprake van oudere, vóór de periode van de grootschalige ontginningen, kleinschalige (veen)ontginningen. Her en der zijn hier nog veenrestanten te vinden, vooral in het Munsterscheveld.

1.2 Bodem

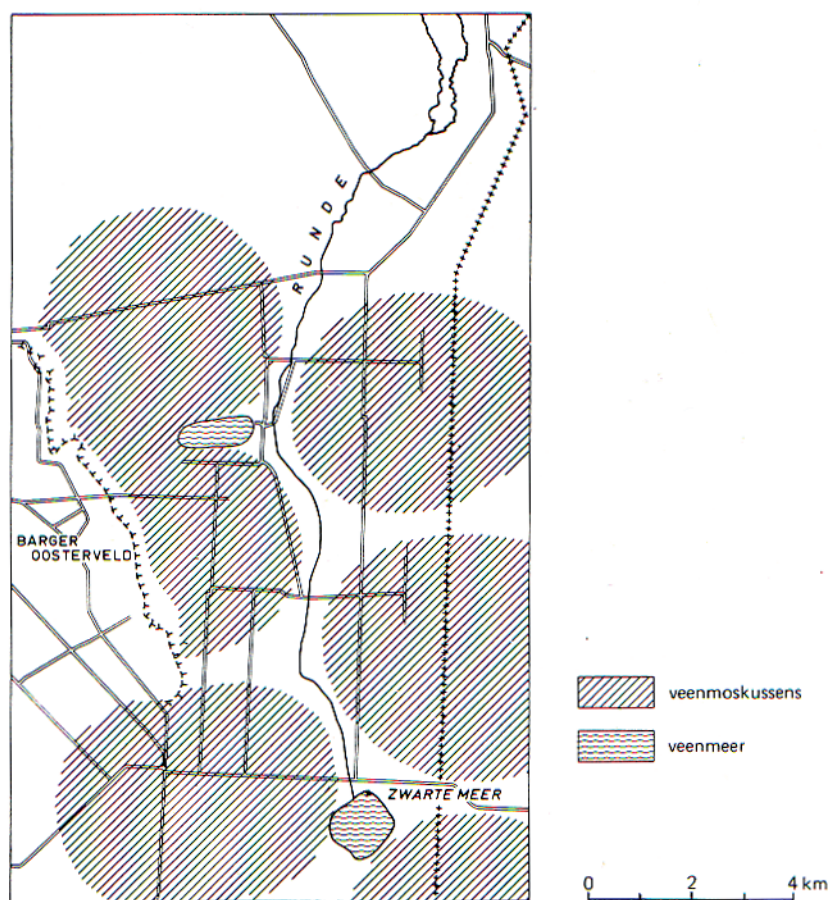
De bodemkaart geeft de grens van het voormalige hoogveengebied (roze c.q. paars op de bodemkaart) goed weer door middel van een dikke zwarte lijn.

De bodem van het gebied ten noorden van Emmer-Compascuum bestaat gedeeltelijk uit arme zandgronden (code Hn21 ofwel veldpodzol) en gedeeltelijk uit gooreerdgronden (code pZn21 op de bodemkaart). Deze laatste zijn kalkloze zandgronden van bovenlopen van beekdalén. Ook kent dit gebied moerige gronden (code fzWz c.q. roze) die niet behoren tot het veenkoloniale dek. Hier kan lokaal nog veen aanwezig zijn. De toevoeging van f.... aan de voorzijde van de code geeft aan dat plaatselijk ijzerrijke gebiedjes voorkomen. Het ontstaan hiervan is gebonden aan kwel. De gooreerd- en moerige gronden gaan noordelijker over in de ijzerrijke beekerdgronden van de Runde (code fpZg23). Hier ligt de Runde op een

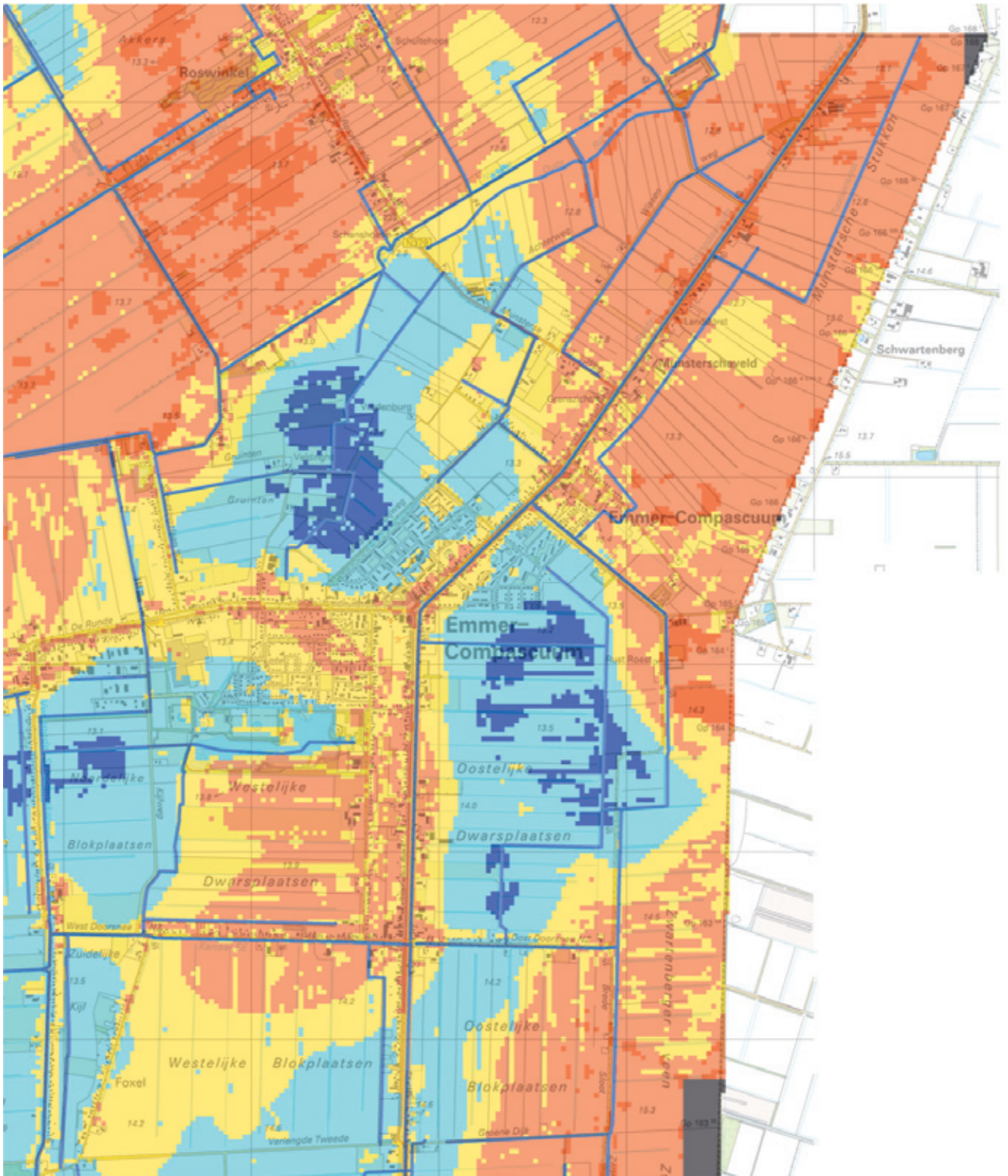
kalkloze zandgrond. Dit in tegenstelling tot de zuidelijk gelegen delen van de Runde in het veenkoloniale gebied waar de Runde een beekloop was op het voormalige veen. Echter in het veenkoloniale gebied kan de voormalige beekloop min of meer worden gereconstrueerd door de aanwezigheid ijzerrijke bovengronden die ontstaan zijn door de aanvoer van ijzerrijk kwelwater. Bij Foxel geeft de toevoeging van f.... aan de voorzijde van de code dit verschijnsel goed weer.

In het veenkoloniale gebied bestaat de bodem uit afwisselend moerige (code W ofwel rose) en veengronden (code V ofwel paars op de kaart).

De pijlen op de plaats waar nu de recreatieve vijver ligt (wit vlak op bodemkaart) geven aan dat de grond hier is afgegraven.

Afb. 13. De ligging van de veenmoskussens in de omgeving van het Zwarte Meer vanaf omstreeks 1500 v. Chr. en de loop van de Runde, die sinds ca. 500 v. Chr. dit veengebied ging ontwateren (naar Casparie, 1972). Bron: Bodemkaart van Nederland

Legenda

kwel en infiltratie

VALUE

- 0 (onbekend)
- 1 (veel kwel)
- 2 (kwel)
- 3 (intermediair)
- 4 (infiltratie)
- 5 (veel infiltratie)

Waterlopen

watervlak

WATERDEEL_LIJN

Bron: Hunze en Aa's

1.3 Ondiepe slecht doorlatende lagen

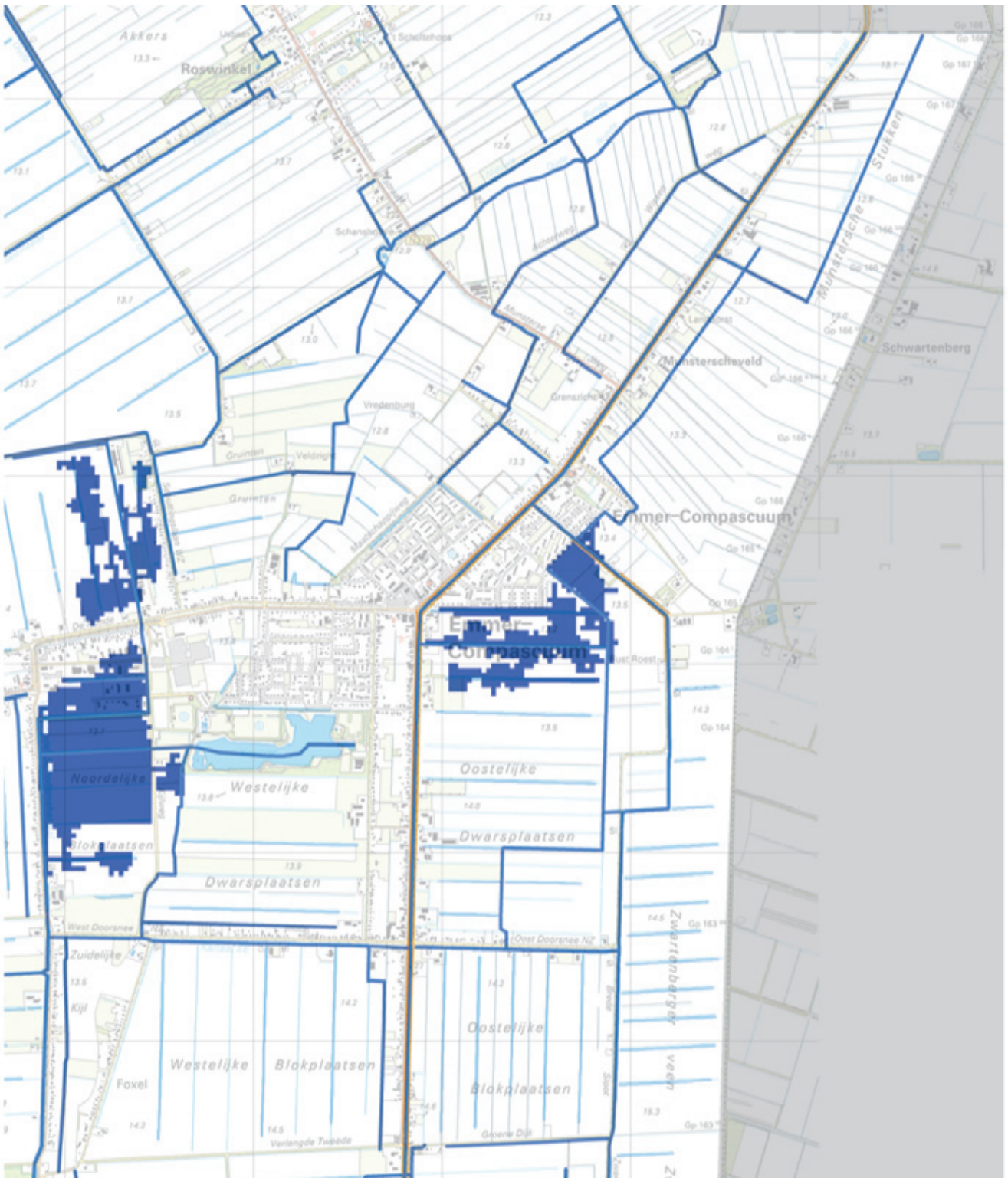
In het gebied komen geen ondiepe slecht doorlatende lagen voor en deze kaart is derhalve niet opgenomen in dit werkdocument

1.4 Kwel en infiltratie

In een groot deel van het gebied waar de Runde ligt is sprake van kwel. Plaatselijk is sprake van ijzerrijke kwel die in het veld herkenbaar is door de aanwezigheid van bruin 'roestig' water in de sloten c.q. de beekloop van de Runde. Daarnaast is in het lager gelegen gebiedje ten zuidoosten van het dorp sprake van veel kwel.

Bruin 'roestig' water door kwel. Hier; de Runde ten noorden Emmer-Compascuum

Legenda

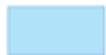
komvormige laagten

S_VALUE

 Geen komvormige laagte

 Komvormige laagte

 Waterlopen

 watervlak

 WATERDEEL_LIJN

Bron: Hunze en Aa's

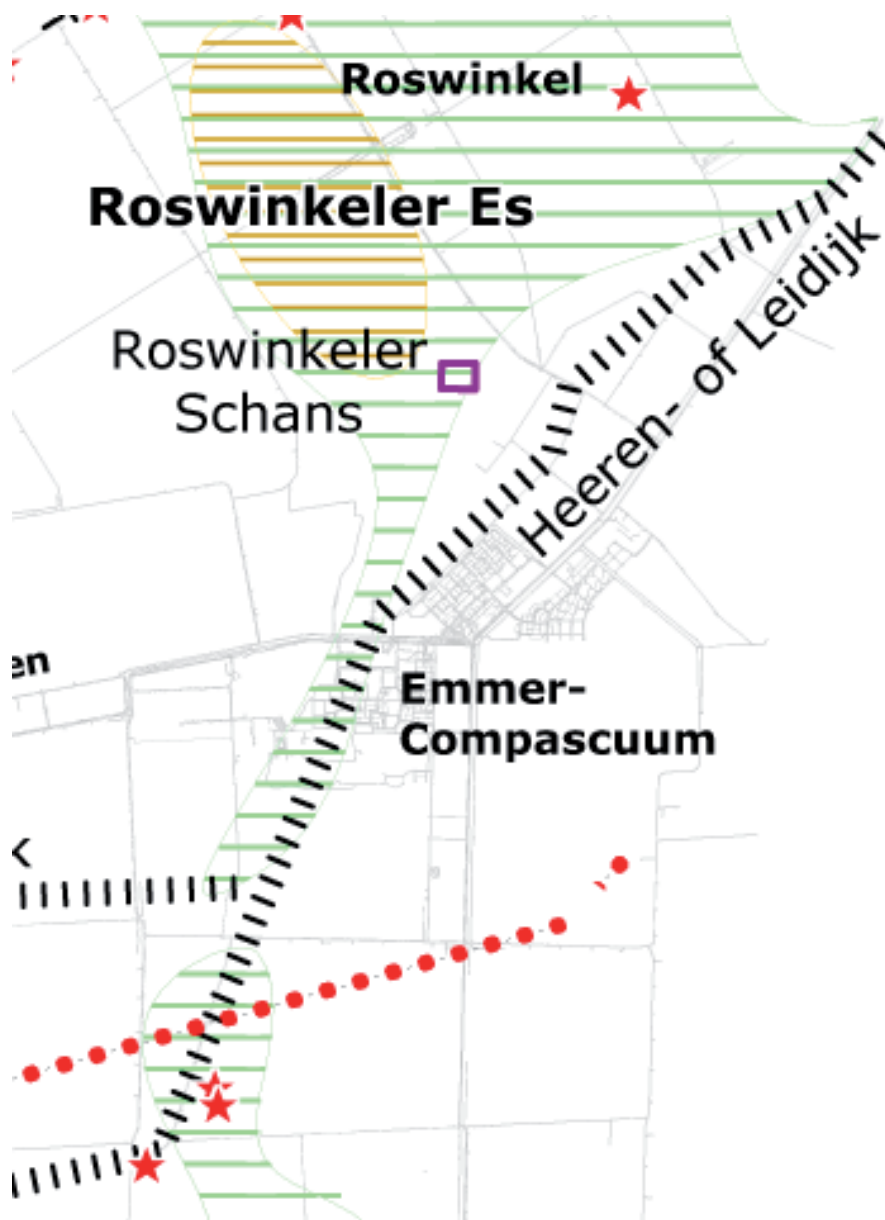
1.5 komvormige laagten

Er zijn twee komvormige laagtes in de ijzerrijke kwelgebiedjes van de Runde ten westen van het dorp.

Daarnaast ligt ten (zuid)oosten van het dorp een komvormige laagte tussen de zandige 'veen'hoogte bij Zwartenberg en de hoger gelegen bebouwing van Emmer-Compascuum. Deze laagte is slecht herkenbaar in het veld

In het veld slecht herkenbare laagte bij Emmer-Compascuum

Historische reconstructies:

 (nat) landbouwgebied
vóór 1850 al in gebruik

 (voormalige) essen

 veenweg
(vermoedelijk)

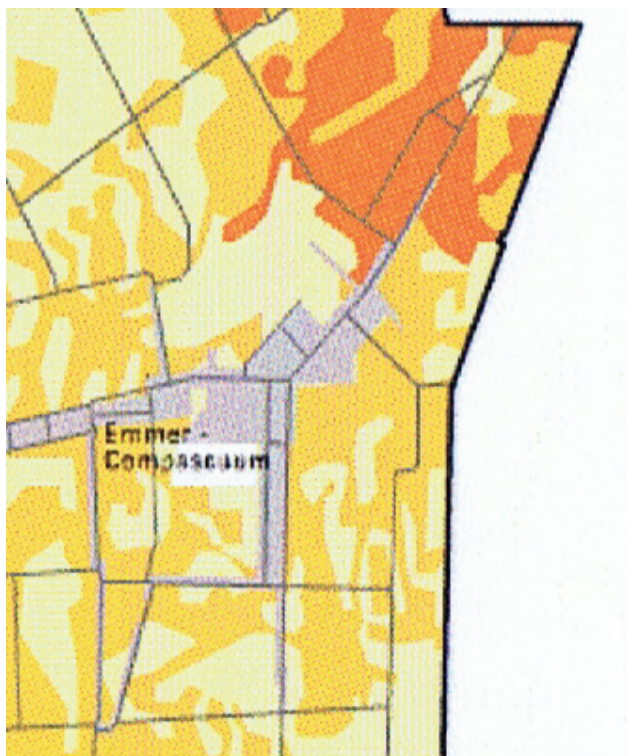
 (voormalige) (veen-) dijk

 voormalige schansen

 veenweg (archeologisch aangetoond)

Bron: Archeologisch Bureauonderzoek Emmen

Indicatieve kaart archeologische waarden (IKAW);
Emmer-Compascuum e.o.

Bron: Provincie Drenthe

2. Archeologische waarden

Al voor de veenontginningen was sprake van menselijk ingrijpen in de omgeving van Emmer-Compascuum. Het betreft hier met name restanten uit de periode van de Oostelijke Veenlinie. Vanaf eind 16^e eeuw tot halverwege de 19^e eeuw werd het veen vooral als een militaire verdedigingslinie gewaardeerd en werden op strategische punten versterkingen (o.a. schansen) aangebracht en later dijken aangelegd om het water vast te houden. Archeologische reconstructie heeft uitgewezen dat de Heeren- of Leidijk door het gebied heeft gelopen. Rond 1688 is deze strategisch militaire dijk van Den Hool via Veenoord, Den Oever, Foxel naar uiteindelijk Bourtange aangelegd. Deze dijk deed tevens dienst als weg. De wegen Foxel, Maatschappijweg en (een gedeelte van) de Wissenweg zijn nog herkenbare lijnen in het landschap. Vooral de diagonaal lopende weg Foxel met aanpalende wijk is bijzonder in een overig orthogonaal landschap van de grootschalige veenontginningen.

Ook is archeologisch aangetoond dat van oost naar west dwars door Foxel een veenweg heeft gelegen die voor een verbinding van Barger-Oosterveld met Duitsland zorgde. Daarnaast liep de Emmerdijk door ten noorden van Foxel. Beide zijn niet meer als lijn herkenbaar in het landschap.

Daarnaast heeft ten noorden van het dorp de militaire verdedigingsschans, de Roswinkeler Schans gelegen. Op de plaats van de voormalige schans is tegenwoordig een kunstwerk aanwezig.

Tenslotte heeft archeologische reconstructie uitgewezen dat de omgeving van de Runde al vòòr 1850 in gebruik was als (nat) weidegebied.

Hoofdlandschapstypen bij Emmer-Compascuum en omgeving

- Landschap van de kleinschalige veenontginningen
- Landschap van de grootschalige veenontginningen

3. Ontginningspatronen in historisch perspectief

3.1 Algemeen

In het gebied zijn twee hoofdlandschapstypen aanwezig, te weten het landschap van de kleinschalige veenontginningen en het landschap van de grootschalige hoogveenontginningen. De twee landschapstypen hebben ieder hun eigen ontstaan- en ontwikkelingsgeschiedenis en verschillen dan ook in ruimtelijk en visueel opzicht van elkaar.

Het landschap van de oudste kleinschalige veenontginningen is al vanaf de 11^e eeuw ontstaan, eerst langs de rand van het veen en later ook op het veen. De zogenaamde randveen-, en de latere boekweit- en bovenveenontginningen worden hiertoe gerekend. Het gebied bij Roswinkel/ Munsterscheveld ten noorden van het huidige Emmer-Compascuum is dergelijke randveenontginning.

Karakteristiek voor deze oude kleinschalige ontginningen is dat men in eerste instantie vanaf de randen van het veen over ging tot het gebruik van het veen voor agrarische doeleinden en kleinschalige winning van turf voor eigen gebruik. Daar waar het veen voldoende afwaterde werden weidegronden ingericht. In het gebied bij de Runde waren deze gemeenschappelijke, (Nederlands

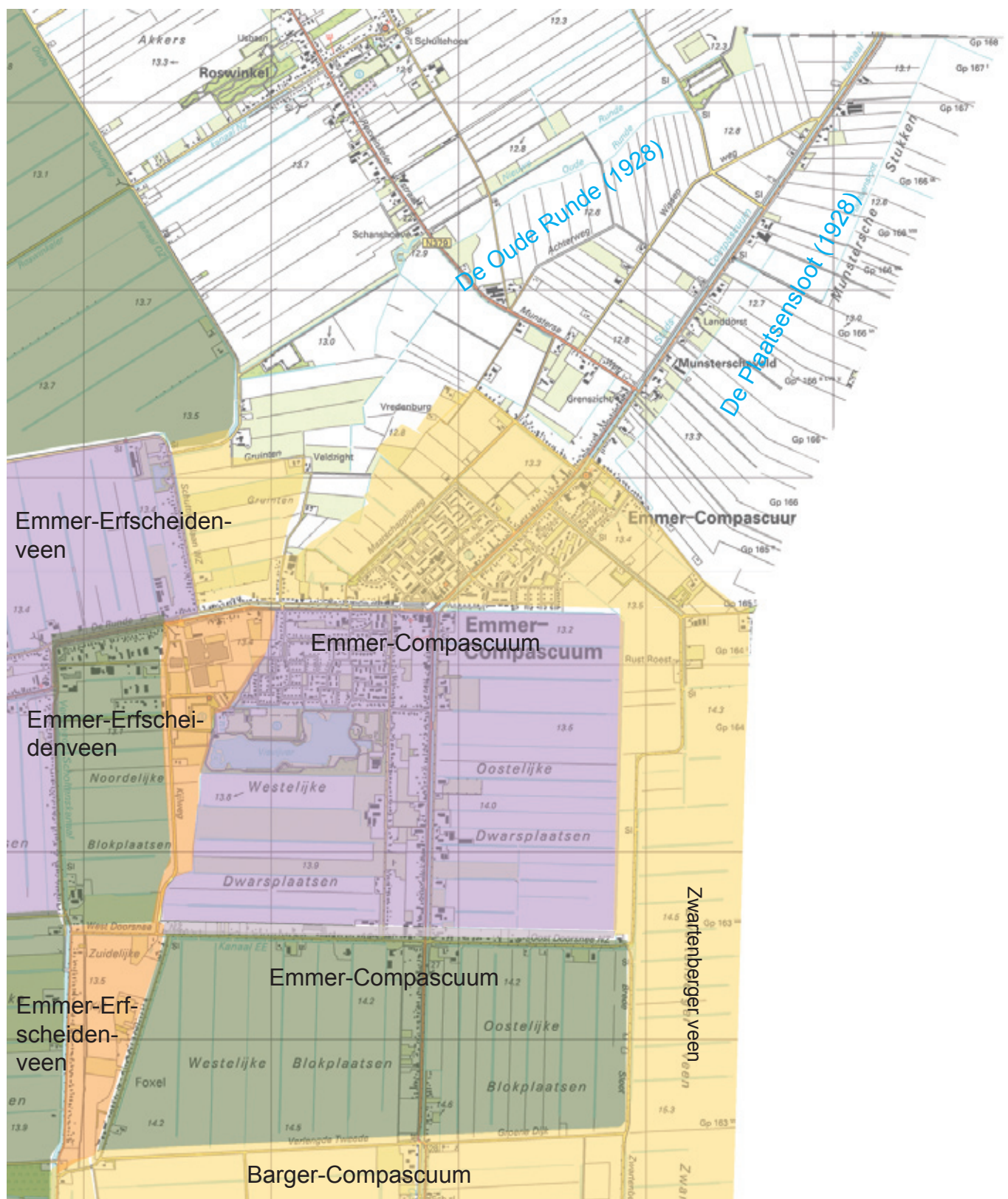
– Duitse) weidegronden te vinden. Het veen werd stap voor stap in smalle stroken verveend, waarna het in agrarisch gebruik werd genomen. Karakteristiek voor het patroon van deze ontginningen is de smalle strokenverkaveling met veel langgerekte smalle sloten deels ontstaan door het recht van opstrek. De ontginningen in het Munsterscheveld zijn een bron van veel (eigendom)conflicten geweest tussen Munster en Drenthe (bron: Gerding ea Geschiedenis van Emmen en Zuidoost Drenthe). Meerdere malen is door grensconventies de grens vastgesteld en is overeenstemming bereikt over de gemeenschappelijke weidegronden (compascuum). Hierbij kon de staatsgrens ook dwars door de grenzen van de markes lopen. Zo hoorde het huidige Munsterscheveld vanouds bij de 'gemeinheiden' van Altharen en Over- en Nederlangen. De conflicten bleven dan ook voortduren. Pas in 1786 kwam er een eind aan de conflicten na de definitieve grensafbakening en vaststelling van de eigendomsrechten. Het Munsterscheveld bleef echter nog lang op Duitsland gericht.

Het landschap van de grootschalige ontginningen is een ontworpen landschap waarbij vooraf is bepaald wat waar wordt aangelegd. Het Plan van Aanleg, een

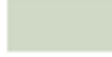
Smalle slootjes en strookverkaveling in het Munsterscheveld

Grootschalige ontginningsystemen

Legenda grootschalige ontginningssystemen (pag. 16)

- Dubbel kanaal systeem
- Enkel kanaal systeem
- Enkel kanaal met kruisdiepen
- Bloksysteem met wijken
- Deels c.q. anders ontgonnen

Namen = Namen historische veen- c.q. waterschappen waarvan ontstaan is gerelateerd aan de grootschalige veenontginningen

Namen = Namen historische veen- c.q. waterschappen waarvan ontstaan niet gerelateerd is aan de grootschalige veenontginningen. Jaartal = jaartal oprichting

voorwaarde voor een vergunning, gaf aan waar kanalen/wijken moesten worden gegraven, hoe diep, waar bruggen, sluizen, bebouwing en wegen kwamen. De concessie tot vervening kwam op naam van een veenschap, een waterschap of een particuliere maatschappij ofwel een NV. Zij zagen toe op de uitvoering van het plan van aanleg en de inrichting van het gebied.

Het oprichten van veenschappen was een typisch Drents verschijnsel. Nadat in 1882 de Hoger Raad had bepaald dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd waren om veenschappen op te richten zijn in Drenthe veel veenschappen omgevormd tot waterschappen. Door een grondwetswijziging in 1887 kregen de Staten officieel de bevoegdheid tot het oprichten van veenschappen. Het duurde echter tot 1899 tot zij daar gebruik van maakten. Na 1899 werden in Drenthe nog acht veenschappen opgericht, waarvan één, het Zwartenberger veen (1903), in dit gebied. Het gebied, een strook langs de grens, van de op te richten veenschap Zwartenberger veen was vanouds van Duitse eigenaren. Bij de oprichting van het veenschap waren bij de terreinopname dan ook vertegenwoordigers van beide regeringen betrokken.

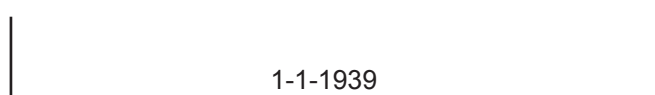
Landschap van de kleinschalige ontginningen; bebouwing op veenrestant

Historisch overzicht water- en veenschappen gerelateerd aan de grootschalige veenontginningen bij Emmer-Compascuum en omgeving

Emmer Compascuum (in 1908 opgericht waterschap dat in de plaats trad van de in 1874 opgerichte N.V.) 1908 - 1938

Zwartenberger veen (veenschap) 1903 - 1938

Waterschap Emmer Compascuum
1939 - 1951

1951

Waterschap Compascuum (+ Barger Compascuum, Barger Compascuum grens en Zwartenbergervveen. Uit de gemeente Emmen zijn in 1954 De Plaatsensloot en De Oude Runde toegevoegd) 1951 - 1964

1964

Waterschap Runde (+ Emmer-Erfscheidenveen, Weerdinge, deel Barger-Oosterveen, Barger Oosterveld) 1964 - 1974

1974

Waterschap Veenmarken (+ De Monden uit Groningen. In 1985 Roswinkel, Moersloot en Veen- en Brandstukken uit de gemeente Emmen toegevoegd) 1974 - 1991

1992

Waterschap Dollardzijlvest (+ Reiderzijlvest en Havingapolder uit Groningen) 1992 - 2000

2000

(1995 oprichting Hunze en Aa = Gorecht, Drentse Aa en Oostermoersevaart)

Waterschap Hunze en Aa's (+ Hunze en Aa en deel Eemszijlvest uit Groningen) 2000 - thans

Nadat de boeren van de marke van Emmen en Westenesch de venen bij Emmer-Compascuum hadden verkocht werd door de nieuwe eigenaren in 1874 de N.V. Emmer-Compascuum opgericht. In 1879 werd de concessie tot vervening in het gebied van Emmer-Compascuum verleend. Het toezicht op naleving van de concessievoorwaarden lag dan ook in handen van de NV en niet bij een veen- of waterschap zoals in de meeste delen van de gemeente Emmen.

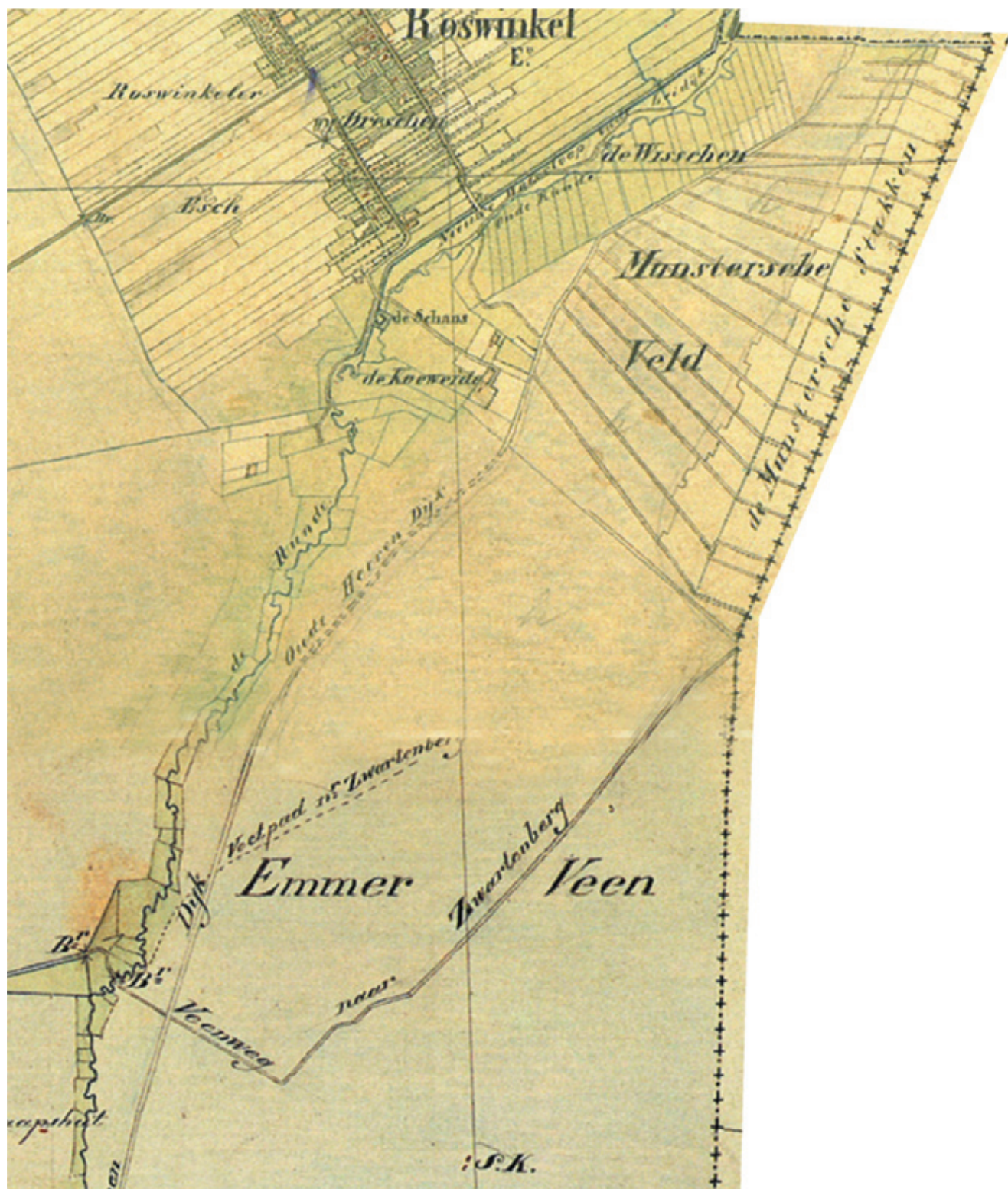
In 1907 beëindigde de NV een groot deel van het actieve toezicht nadat zij het merendeel van de gronden had verkocht. Het Waterschap Emmer-Compascuum werd in 1908 opgericht en deze trad in de plaats van de NV en nam daarmee ook de werken over.

Zie voor de ligging water- c.q. veenschappen de kaart op pagina 16 en voor het historisch overzicht van de veen- en waterschappen in dit gebied pagina 18.

In het landschap van de grootschalige ontginningen is, afhankelijk van het uiteindelijke doel, de aardkundige ondergrond en de tijdsperiode, het hoogveen volgens verschillende systemen ontgonnen. In dit gebied zijn drie verschillende ontginningssystemen te vinden, te weten het enkel kanaal, het dubbel kanaal en het bloksysteem met wijken (zie voor de beschrijving van de systemen: Bijlage 1).

Bebouwingslint van dubbel-kanaal-systeem langs Oosterdiep. Boerderijbouw aan landkant (oostzijde)

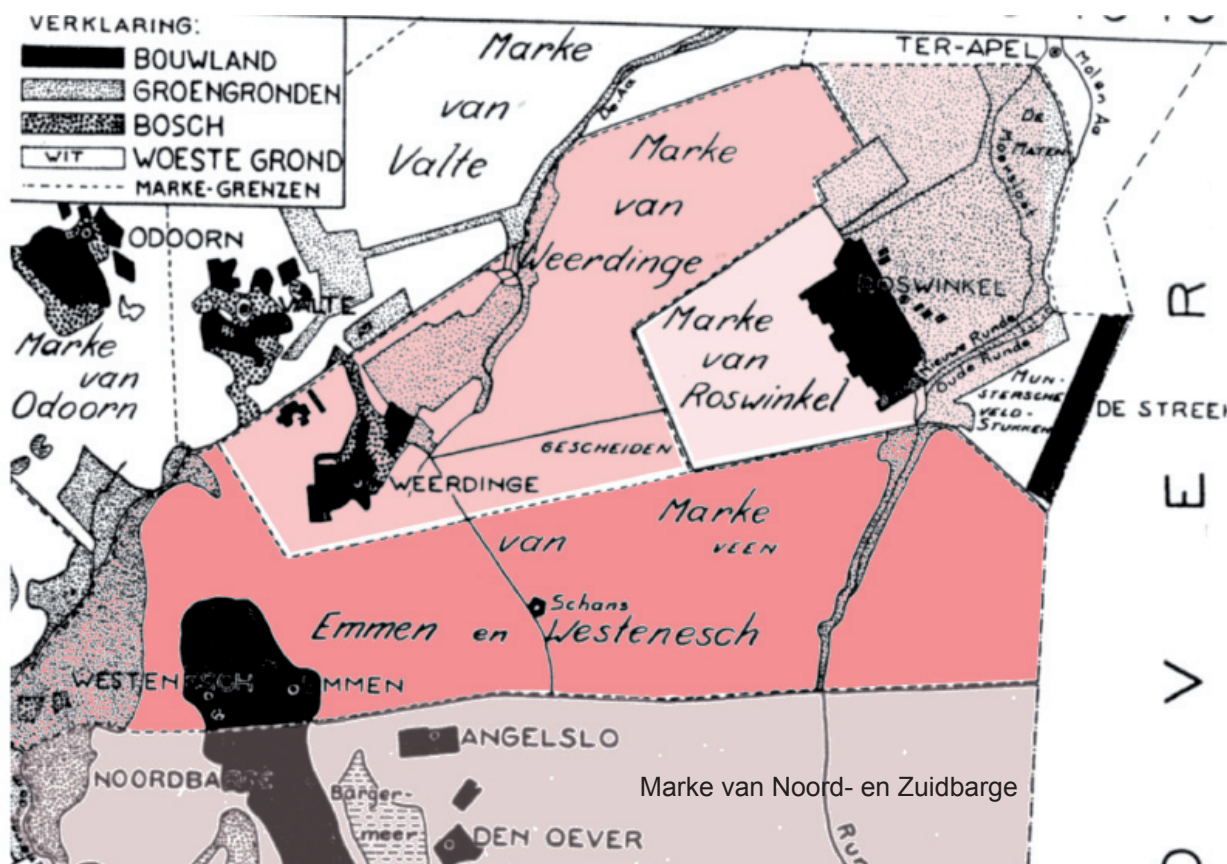
3.2 Periode Middeleeuwen – 1850

Het oorspronkelijke Compascuum van de marke van Emmen en Westenesch grensde in het noorden aan de marke van Roswinkel en het Munsterscheveld. In het zuiden aan de marke van Noord- en Zuidbarger, later Barger-Compascuum (grens Verlengde Tweede Groen Dijk) en ten oosten aan de Duitse grens. Het gebied bij de Runde betrof de gemeenschappelijke weidegronden van de boeren van Emmen en Westenesch en de Hannoverianen (jus de compascui = recht van samen weiden). Deze gemeenschappelijke beweiding leidde regelmatig tot (grens)conflicten. In 1764 werd landsgrens (rechte lijn) vastgesteld zoals deze nu nog is. In 1784 werd het verdrag vernieuwd waarbij werd vastgelegd dat Duitse boeren vee in het Compascuum mochten weiden. Dit recht zou gevolgen hebben voor de inrichting van het gebied bij de vervening, een inrichting die tot op de dag van vandaag nog herkenbaar is.

3.3 Periode 1850 – 1910

In het Munsterscheveld is de gerichtheid op Duitsland is nog lang gebleven en wordt weerspiegeld in het landschap. De kaart van 1910 laat bijvoorbeeld zien dat de smalle strookverkaveling in het Munsterscheveld gedeeltelijk aansloot bij de kavels in Duitsland (zie pagina 23). Ook liepen er vanaf het Duitse grondgebied veel weggetjes richting het Munsterscheveld.

Nadat het Emmer-Compascuum was verkocht aan de NV ontstonden, evenals in Barger-Compascuum, na de verkoop conflicten tussen de nieuwe eigenaren en de Duitse boeren over het weiderecht. Nederlands – Duitse onderhandelingen hadden als resultaat dat 4/15 van het Compascuum aan de Hannoverianen werd afgestaan als afkoop van de weiderechten. Het betrof een 678m brede strook grond langs de landsgrens. Van het afgestane gebied kregen de Zwartemberger boeren de oostelijke strook van het Emmer-

Markeverdeling rond 1850

Bron: Archeologisch Bureau onderzoek Emmen

Compascuum (=Zwaretberger veen) en de noordelijke helft in het Barger-Compascuum (=Zwarzenberger Compascuum).

De grens tussen het Emmer-Compascuum en Het Zwarenberger veen is op de kaart van 1910 goed te zien; het betrof een weg met een daarnaast gelegen sloot en lint met bebouwing. Al in 1935 was de weg en de bebouwing onder invloed van een grootschalige vervenings'slag' verdwenen.

In 1910 is de Kalkovenwijk tot in het noordelijke gedeelte van het Zwarenberger veen gegraven.

Ten noord(west)en van het dorp is een klein gebiedje door middel van het bloksysteem in ontginning. De huidige watergangen langs de J. Abelnstraat en Maatschappijweg en de Koppelwijk zijn daar nog restanten van.

In het Emmer-Compascuum is het dubbel kanaal met daartussen de 'vooraf' met bebouwing goed

te zien. De onregelmatige lengte van de wijken aan de westzijde is te verklaren door de loop van de Runde. De gebieden ten westen van de (gekanaliseerde) Runde maakten namelijk deel uit van het Emmer-Erfscheidenveen (1^e t/m 4^e blok en 14^e blok op de kaart). Een gedeelte hiervan (m.n. 14^e blok bij Foxel) was in gebruik als weidegrond.

In het zuidelijke gedeelte van het Emmer-Compascuum wordt het veen afgegraven met wijken loodrecht op Kanaal EE (enkelkanaal-systeem). In vooral de Oostelijke blokplaatsen waren op dat moment nog niet alle wijken volledig gegraven. Ook is in 1910 het Oosterdiep ten zuiden van Kanaal EE nog een wijk en liep nog niet door naar het Barger-Compascuum.

Bijzonder detail is de diagonale loop van de wijk langs de weg (in die tijd ook trambaan) Foxel. Een mogelijke verklaring is de aanwezigheid van restanten van de Heeren- of Leijdiijk.

1900; Verkaveling Munsterscheveld sluit deels aan op die in Duitsland

ca. 1935

Kalkovenwijk (zie ook detailkaart)

Geen waterverbinding tussen Emmer-Compasuum en Barger-Compasuum

A detailed historical map of a section of Amsterdam, showing the 'Compasceuum' and 'Oostelijke' areas. The map features a grid of streets and plots, with labels such as 'Emmer Compasceuum', 'Oostelijke', 'Dwarsplaatsen', and 'Compasceuum'. A red line indicates a 'pad' (path) running through the area. The map is oriented with North at the top.

Hoofdwijk vanuit Ka-
naal Ee naar Zwart-
berger veen

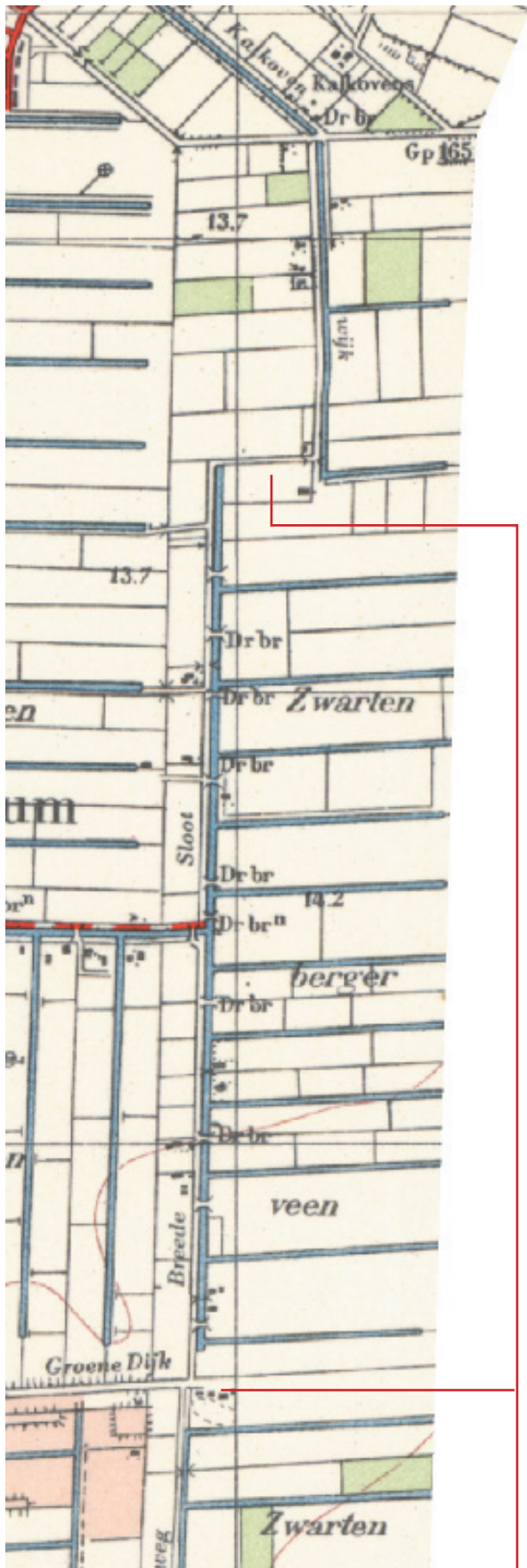
In 1935 zijn de veenontginningen in het gebied vrijwel geheel voltooid en de dalgronden ingericht voor agrarisch gebruik. Ook de gronden ten westen van de Runde zijn voornamelijk (her)ingericht als akkerbouwland.

Ook in het zuiden van het Zwartemberger veen is geen waterverbinding met het Zwartemberger Compascuum.

Het dorp is voor het eerst achter het lint uitgebreid en wel ten zuidwesten van de kruising van het kanaal de Runde en het Westerdiep. Ten westen van het dorp is bij de Runde een steenfabriek opgericht.

ca. 1955

Geen verbinding tussen hoofdwijken

3.5 Periode 1935 – 1955

In het Zwartenberger veen is zowel in het noorden als in het zuiden nog geen waterverbinding.

De Verlengde Tweede Groene dijk loopt inmiddels niet meer tot de grens.

Het dorp wordt op dat moment op twee plaatsen uitgebreid. De dorpsuitbreiding in het zuidwesten vindt plaats binnen de bestaande wijkenstructuur. Hoewel de wijk is gedempt, is op de plaats van de wijk een brede groenstrook ingericht. Deze groenstrook langs de Lindenlaan is tot op de dag van vandaag nog aanwezig. De lichte glooiing in de strook duidt nog steeds op de voormalige wijk.

In het noordoosten wordt op dat moment het dorp ook uitgebreid. De uitbreiding vindt plaats binnen de karakteristieke driehoekstructuur van het gebiedje dat op de kaarten van 1910 en 1935 Oostelijke Kijl werd genoemd (Kijl = in Gronings Kiel = o.a. V-vormig patroon in het landschap).

In 1935 is er een natuurbad tussen het Westeren Oosterdiep geopend.

ca. 1965

Smalle sloot zuid-
waarts vanuit Kalk-
ovenwijk

3.6 Periode 1955 – 1965

Zowel de ontginningsstructuren van het landschap van de kleinschalige ontginningen (Munsterscheveld – Runde – Roswinkel) als van het landschap van de grootschalige ontginningen zijn nog zeer gaaf aanwezig.

De noordoostelijke dorpsuitbreiding is gereed en in het zuidwestelijke deel is het dorp verder uitgebreid. De steenfabriek heeft plaats gemaakt voor de in 1947 opgerichte textielfabriek van AKU.

Er is een doorgaande weg (Zwartenbergerweg/Limietweg) van Hoofdkanaal OZ tot de Verlengde Hoogeveensche Vaart aangelegd.

Ook is er een smalle sloot gegraven van de Kalkovenwijk in zuidelijke richting naar een gewone wijk.

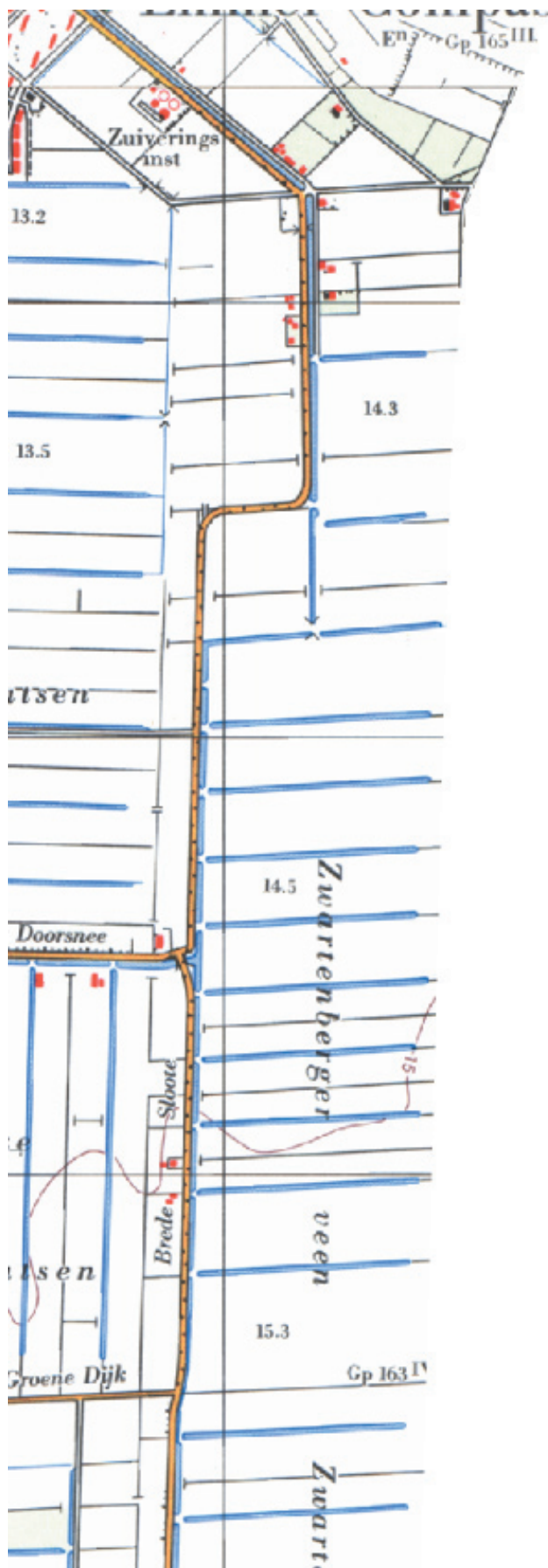
Kalkovenwijk; huidige situatie

ca. 1975

Detail 1975

3.7 Periode 1965 – 1975

Een aantal belangrijke veranderingen in de waterstructuur heeft in deze periode plaatsgevonden. Zo is het kanaal de Runde gedempt (start demping 1965). Het Westerdiep is versmald en een klein deel gedempt. Ook zijn er nieuwe watergangen gegraven c.q. sloten verbreedt. Zo is de smalle sloot vanaf de Kalkovenwijk verbreed. Tot op de dag van vandaag is deze verbinding tussen de Kalkovenwijk, via een gewone wijk, naar de hoofdwijk (zie detail) een hoofdwatgang van het waterschap Hunze en Aa's (zie ook pagina 33). Daarnaast is er een waterverbinding tot stand gebracht tussen het Zwartenberger veen en het zuidelijk gelegen Zwartenberger Compascuum. In het gebied ten oosten van het Oosterdiep, de Oostelijke Dwarsplaatsen genoemd, is een nieuwe noord – zuid gerichte watergang tussen de gewone wijken aangelegd (zie kaart).

Evenals in andere dorpen in de gemeente Emmen is in Emmer-Compascuum in deze periode een recreatie en/of visvijver aangelegd. Zowel aan de noord- als zuidzijde wordt deze begrensd door een bestaande wijk. Van de voormalige wijk halverwege de plas is momenteel alleen nog een restantje (laagte) aanwezig.

In het noordwesten is het dorp binnen de bestaande hoofdwijken (J Abelnweg en Maatschappijweg) uitgebreid. De gewone wijk heeft in het nieuwbouwbuurtje gedeeltelijk plaats gemaakt voor een groenstrook. De kleine wijken loodrecht op de Maatschappijweg zijn gedeeltelijk verdwenen.

Hoewel de smalle strookverkaveling in het Munsterscheveld nog steeds aanwezig is, is het aantal paden richting Duitsland wel afgenomen. Ook is de Plaatsensloot in zuidelijke richting op een aantal kavels gedempt.

ca. 1985

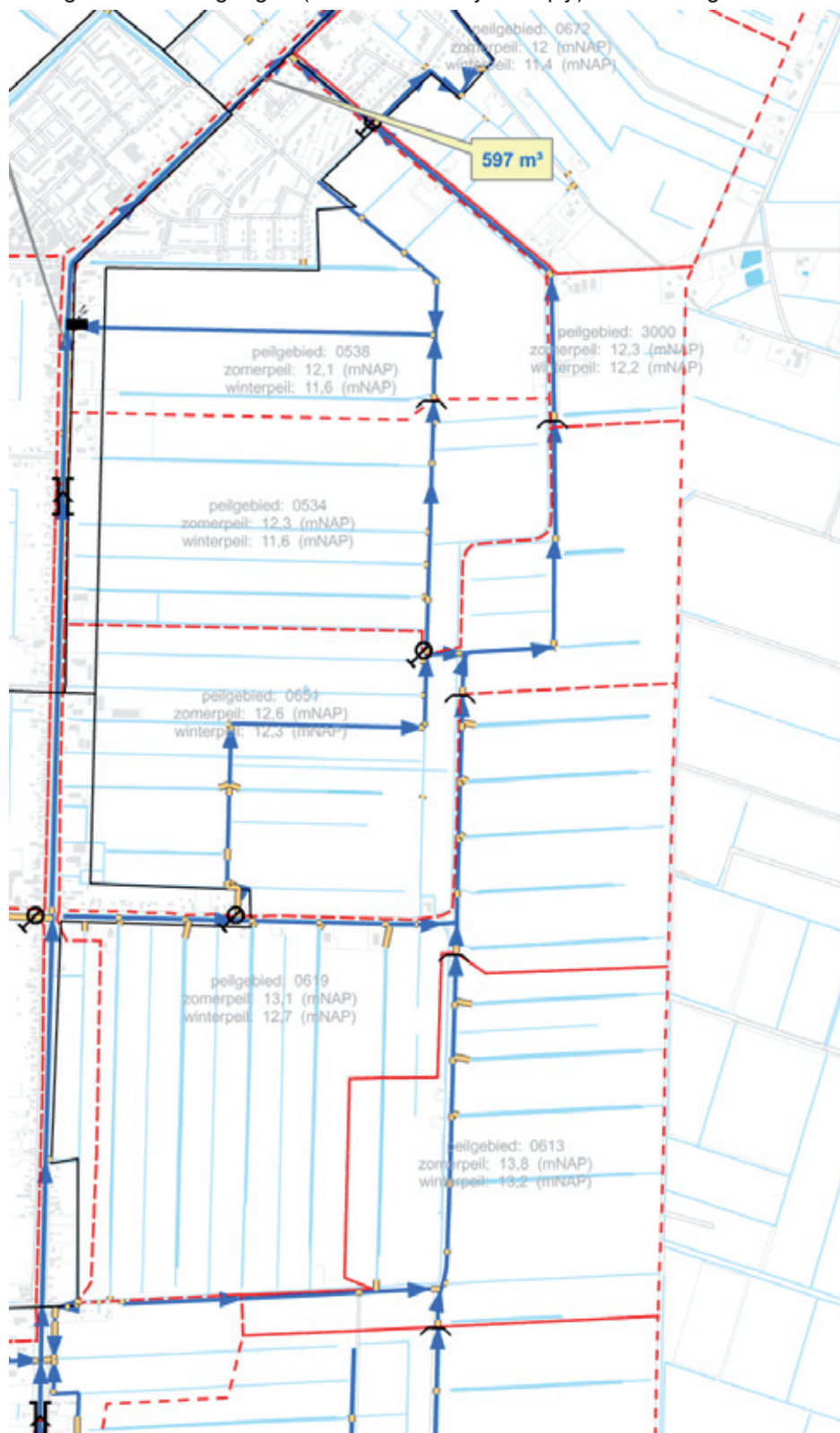

3.8 Periode 1975 – 1985

Zowel in noordoostelijke als zuidwestelijke richting vinden dorpsuitbreidingen plaats. Evenals in veel andere dorpen en ook de stad Emmen wordt hierbij niet uitgegaan van de

bestaande wijken- en/of verkavelingstructuur. Het Westerdiep is inmiddels zo smal geworden dat deze vrijwel niet meer herkenbaar is op de topografische kaart.

Huidige hoofdwatgangen (donkerblauwe lijn met pijl) in voormalige Zwartenberger veen e.o.

3.9 Periode 1985 – thans

De hevige regenval en wateroverlast in 1998 gaf een impuls om door middel van de Runde een doorlopende verbinding te realiseren van het Bargerveen tot de Dollard. Vanaf 1998 is het merendeel van de nieuwe Rundeloop, inclusief ecologische oeverzones en fiets- en wandelpaden, gerealiseerd.

Zo is het gebied bij Foxel en het gebied ten noorden van de weg De Runde recentelijk heringericht (staat niet op de topografische kaart 2005). Alleen de aansluiting van de Runde ten noorden van het dorp met het zuidwesten van het dorp is nog in ontwikkeling (onder de weg door). Het Rundeproject zal naar verwachting rond eind 2014 zijn afgerond.

In het voormalige Zwartemberger veen is de wijkenstructuur nog gaaf aanwezig. In het voormalige Emmer-Compasuum is de wijkenstructuur nog redelijk aanwezig maar kwetsbaarder geworden voor verval c.q. (gedeeltelijke) demping en/of versmalling. Zo hebben zich in het gebied, langs de Verlengde

Tweede Groene Dijk, enkele grootschalige veehouders gevestigd. Aangezien grasland beter tegen nattigheid kan dan bouwland zijn hier recentelijk wijken versmald c.q. gedeeltelijk gedempt (staat niet op de kaart van 2005). Dit heeft mede tot gevolg dat op andere plaatsen waar het land wel in gebruik is als bouwland sprake is van (toenemende) nattigheid.

De smalle strookverkaveling in het Munsterscheveld en richting Roswinkel is tot op de dag van vandaag nog goed herkenbaar in het veld aanwezig. De paadjes richting Duitsland zijn wel verdwenen.

De dorpsuitbreiding in zuidwestelijke richting was in 2005 afgerond. Er is een dorpsuitbreiding tussen de J. Abelnweg en de Koppelwijk gepland. Hiervoor is de infrastructuur gedeeltelijk aangelegd. Deze staat nog niet op de topografische kaart van 2005.

Een gedeelte van het noordwestelijke buurtje 'Achter Abeln' zal worden heringericht.

Versmalde wijk bij Verlengde Tweede Groene Dijk

Legenda Ecologische Hoofdstructuur (EHS), Ecologische Verbindingszones (EVZ) en agrarische natuur

- Ecologische hoofdstructuur (Provincie Drenthe, actualisatie 1 november 2010)
- Zoekgebied ecologische verbindingszone (Provincie Drenthe, actualisatie 1 november 2010)
- Akker- en weidevogelgebied of botanisch waardevol akker- of grasland (Provincie Drenthe, vastgesteld 6 juli 2010)

4. EHS, EVZ en agrarische natuur

De Runde maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) c.q. is een Ecologische Verbindingszone (EVZ).

Het landbouwgebied bij Emmer-Compasuum is een, door de Provincie Drenthe vastgesteld, zoekgebied voor 'Agrarisch natuurgebied collectief akkervogels'. De Provincie Drenthe heeft een natuurbeheerplan vastgesteld (6 juli 2010). In het natuurbeheerplan zijn gebieden begrensd waar subsidiëring van beheer van natuur, agrarische natuur en landschapselementen kan plaatsvinden. Het natuurbeheerplan geeft ook aan waar kwaliteitsimpulsen voor natuur en landschap mogelijk zijn. Daarnaast beschrijft het natuurbeheerplan per (deel)gebied welke natuur- en landschapsdoelen van toepassing zijn en stelt het natuurbeheerplan zo nodig aanvullende eisen t.a.v. het uitvoeren van beheermaatregelen. Het natuurbeheerplan is primair een toetsingskader voor subsidieaanvragen. De provincie Drenthe heeft in de gemeente Emmen één groot

zoekgebied tussen Barger-Compasuum en Emmer-Compasuum aangewezen.

De EHS/EVZ en het Natuurbeheerplan wordt jaarlijks geactualiseerd. Zie voor de actuele stand van zaken de website van de Provincie Drenthe!

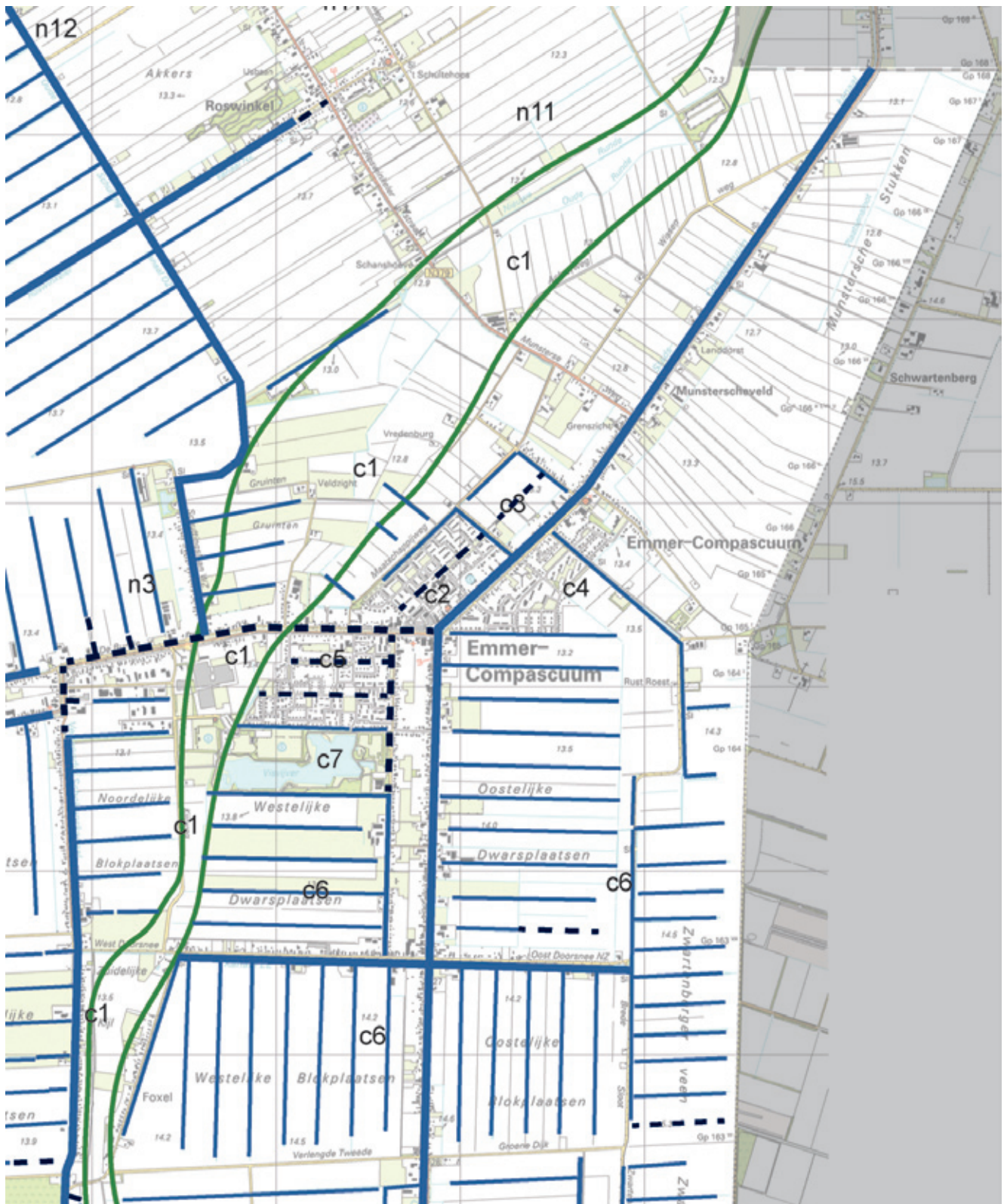
5. Vrije tijd en recreatie

Er lopen enkele wandel- en fietsroutes door het gebied vooral langs de Runde.

Op dit moment is het herstel van een vaarverbinding Erica – Ter Apel in volle gang. Het herstellen c.q. vernieuwen van waterbouwkundige kunstwerken (sluizen, bruggen) is in de omgeving van Emmer-Compasuum inmiddels afgerond. Ook zijn de oevers van het kanaal her en der aangepast.

Impressie Rundeproject bij Foxel

Legenda gebiedsvisie Stedelijke Wateropgave (SWO)

c1 t/m c6; onderzochte alternatieven

- c1: Runde
- c6: historische kanalen- en wijken-structuur
- verdwenen kanalen en (hoofd)wijken

DEEL 2: RUIMTELIJKE GEBIEDSVISIE STEDELIJKE WATEROPGAVE EMMER-COMPASCUUM EO

De hier beschreven ruimtelijke gebiedsvisie is een nadere uitwerking van de algemene uitgangspunten zoals deze is verwoord in het document 'Werkwijze ruimtelijke analyse en gebiedsvisie Stedelijke Wateropgave Emmen'. In dit document wordt de gehanteerde methode wordt beschreven. Het geeft eveneens een beschrijving van de kwalitatieve weging van de verschillende factoren zoals weergegeven in de Multicriteria Analyse (MCA).

Deze bijlage over Emmer-Compascuum en omgeving dient dan ook als een uitwerking c.q. bijlage van de structuurvisie Stedelijke Wateropgave en het document 'Werkwijze ruimtelijke analyse en gebiedsvisie Stedelijke Wateropgave Emmen' te worden beschouwd.

Het alternatief dat naar voren is gekomen op basis van de aard- en bodemkundige ondergrond is de beekloop van de Runde, c1 op de visiekaart. Ten (zuid)westen van het dorp betekent dit het zichtbaar maken van de beekloop op het voormalige veen. Water levert een bijdrage aan de beleving van de heringerichte beekloop. De Runde behoort tot de EHS en water zou de natuurwaarden kunnen

versterken. Bovendien is functiemenging met recreatie in dit gebied goed mogelijk c.q. reeds gerealiseerd. De Runde zorgt voor een verbinding tussen het Bargerveen en de Dollard. Dit betekent dat het water uit het Bargerveen bijdraagt aan de beleving van de beekloop. Gegeven de EHS functie is de beekloop aantrekkelijk voor de landelijke wateropgave. De Runde kan ingezet worden voor de stedelijke opgave. Echter, gegeven de EHS functie, dient het water dan wel aan bepaalde kwaliteitseisen te voldoen.

De kanalen- en wijkenstructuur zoals weergegeven op de kaart (code c6) zijn landschappelijk en ruimtelijk zeer goed inzetbaar voor het oplossen van de stedelijke wateropgave. Het inzetten voor de stedelijke wateropgave versterkt deze cultuurhistorische karakteristieke waterstructuren van de grootschalige ontginningen. Ook kan de huidige functie van watergang (afwatering) in een agrarisch landschap blijven behouden c.q. worden versterkt. Wijken zijn breder (ca. 11m) zijn dan 'normale' sloten, hebben in het algemeen dezelfde breedte en op liggen

Nattigheid mede onder invloed van dempen c.q. versmallen wijken elders

Multicriteria analyse Stedelijke Wateropgave Gemeente Emmen

Verklaring cijfers:

1 = niet, zeer slecht 2 = matig 3 = redelijk 4 = goed 5 = zeer goed

Emmer-Compascuum en omgeving

Inventarisatie huidige situatie (= mate aanwezigheid)	Gebied c1	Gebied c2	Gebied c3	Gebied c4	Gebied c5	Gebied c6	Gebied c7
Aardk./bodemkundige ondergrond	5	2	4	3	2	3	1
Archeologische waarden	3	--	3	--	--	3	--
Ontginningspatronen	4	2	3	3	3	4	2
Water nav stads c.q. dorpsuitbreidingen	--	--	--	--	--	--	4
EHS, PEHS, agrarische natuur	5	--	--	--	--	4	--
Recreatie	4	2	2	2	2	3	4
Herinrichting (stad,dorp) lopend/in ontwikkeling	--	5	--	--	--	--	--
Evt. herinrichting obv leefstijl/dichtheid woningen	--	--	--	4	4	--	--
Nieuwe uitleg *	--	--	5	--	--	--	--
Waardering situatie absoluut	21	11	17	12	11	17	11
Waardering situatie gemiddeld	4,2	2,8	3,4	3,0	2,8	3,4	2,8
Waardering Stedelijke Wateropgave (=versterken laag, beleven van)							
Aardk./bodemk ondergrond	5	2	3	3	2	3	1
Archeologische waarden	4	3	4	--	--	3	--
Ontginningspatronen	4	2	3	3	3	5	2
Kwaliteit woonomgeving	--	2	4	3	3	--	--
Recreatie	5	2	3	3	2	3	3
Natuur	5	--	--	--	--	--	--
Agrarisch gebruik	--	--	4	--	--	--	--
Waardering kansen absoluut	23	11	21	12	10	14	6
Waardering kansen gemiddeld	4,6	2,2	3,5	3,0	2,5	3,5	2,0
Totale waardering gebied absoluut	44	22	38	24	21	31	17
Totale waardering gebied gemiddeld	4,4	2,5	3,5	3,0	2,6	3,5	2,4
Gebied Stedelijke wateropgave = groen							
	c1=Runde					c6=wijken	

* verklaring getallen: 5 = herinrichting of uitleg lopend/planstadium cq zal worden uitgevoerd, 4 = herinrichting in de toekomst mogelijk cq verwacht

regelmatige afstanden van elkaar (200m). Hierdoor is de waterstructuur ook in het veld goed herkenbaar en beleefbaar. Functiemenging met bijvoorbeeld recreatieve routes (wandelen, fietsen, vaar) is dan ook mogelijk.

Sommige wijken zijn al dan niet recentelijk versmald of verland. Het betreft hier echter een momentopname. Immers, in de periode tussen het (veld)onderzoek en nu kan een wijk inmiddels wel zijn uitgebaggerd. Reden waarom de historische kanalen- en wijkenstructuur is weergegeven op de visiekaart. De structuur is namelijk nog wel aanwezig en deze is in ruimtelijk c.q. landschappelijk opzicht belangrijker dan het al dan niet verland zijn. Voor de berekening van de capaciteit voor het oplossen van de Stedelijke wateropgave, een opgave van werkgroep 1, is natuurlijk wel uitgegaan van de bestaande situatie. Dit om een overschatting van de bergingscapaciteit te voorkomen. De verdwenen kanalen en (hoofd)wijken zijn wel weergegeven op de visiekaart. Dit zijn kanalen en wijken die niet meer op de topografische kaart van 2005 staan. Deze wijken zijn vaak al decennia lang verdwenen. Ook spelen bij het herstellen van verdwenen wijken ook andere dan ruimtelijke overwegingen een rol

(hydrologisch, financieel, milieutechnisch i.v.m. demping vervuult slib). De verdwenen wijken zijn niet meegenomen in de berekeningen voor het oplossen van de Stedelijke wateropgave. Echter, hun oude ligging kan bij toekomstige ontwikkelingen wellicht dienen als inspiratiebron voor de (her)inrichting.

De gebiedjes c2 t/m c5 zijn naar voren gekomen op basis van bestaande c.q. mogelijke herinrichting of stedelijke uitleg. Bij de herinrichting van het buurtje 'Achter Abeln' (c2) zou de voormalige wijk als inspiratiebron kunnen dienen. Aanleg c.q. herstel van een wijk (watergang) is echter gegeven de beperkte ruimte niet aan te bevelen. Daarnaast zijn er voldoende mogelijkheden in bijvoorbeeld de hoofdijken aanpalend aan het buurtje en/of de Runde. Ook bij de herinrichting in het noordoosten (c4) is in de bestaande (hoofd)wijken in de omgeving voldoende ruimte.

Gedeeltelijk herstel van de wijken bij het uitbreidingsbuurtje bij de Koppelwijk behoort daarentegen wel tot de mogelijkheden. Zo is de Koppelwijk versmald, terwijl er voldoende ruimte is om deze te verbreden (zie foto).

Koppelwijk; in de loop der tijd versmald

